

Nij Frisia

Tydskrift foar Fryske Striid en Skriftekennisse

JIERGONG LXIV, nûmer 1

maart 2015

ISSN 2352-8958

Fraachpetear mei
Baldrs Draumar

Baldrs Draumar – Keningsting

*It is hjerstwaar yn 'e wrâld en de dagen wurde skier
Mar minsken jong en âld komme nei de beam fan fier*

*Asega is it tingtiid? De tiid is kaam om te kiezen
Sa is it! Fryslâns soannen, it ting sil jim in kening jaan
Rûn tûzen fjurren wurdt sprutsen oer moarn,
Oer de nije kening Aldgillissoan*

*Wêda's segen sil er ha, oan him sil ik in offer bringe
Mei it knyft djip yn myn fleis dript it bloed my oer de fingers
Kervjend yn myn eigen boarst sil ik help oan Ieneach freegje
Om te bringen op it skyld de man dy't eare en rykdom takomt*

*Oanfurdigje myn offer!
Stean ús by!
Oanfurdigje myn offer!
Stean ús by!*

*It is hjerstwaar yn 'e wrâld en de dagen wurde skier
Mar minsken jong en âld komme nei de beam fan fier*

*Asega is it tingtiid? De tiid is kaam om te kiezen
Sa is it! Fryslâns soannen, it ting sil jim in kening jaan
Mei goadefroulju praat er en mei Nertha op syn hân
Sil oer de lannen hearskje, Aldgillissoan*

*Dan wurdt it stil
Oant de Asega ropt:*

*Folk fan Fryslân, soannen fan Inguz,
Harkje nei wat ik sis
Op it skyld sil heven wurde
De man dy't troch ús útkard is*

Rêdbâd ... Aldgillissoan!

Hjirboppe stiet de liettekst ôfprinte sa't dy letterlik songen wurdt op de nije plaat 'Aldgillissoan' fan Baldrs Draumar.

Fierder yn dit nûmer de wenstige bydragen fan Sytze T. Hiemstra, Ed Knotter, Bertus J. Postma en Rommert Tjeerdsma. Boppedat in fraachpetear fan Wolter Jetten mei Baldrs Draumar en û.o. it earste stik oer Frysktalige eksonimen fan ús meiwurker Kerst Huisman.

De haadsamler

By de foarside:

De band Baldrs Draumar yn fol habyt.

Snipers

50 jier Tryater

'Mar ja goed, sa giet dat'

De jierren nei de oarloch makke it Frysk in fikse stap de romte yn.

Erkenning fan de oerheden, sawol troch de provinsje as it ryk, sljochten it paad foar it offisjeel brûken fan it Frysk yn it ûnderwiis en it rjochtsferkear.

Wy hoegden net hielendal mear skobberdebonk. Gemeenten folgen.

Sa fier, sa goed.

De frage is oft it Frysk ús net ûngemurken, stil en mei alle erkenning en lof oer ús prachtige kultuer, ûnder de hannen wei stjerft. It

beropstoanielselskip *Tryater* hat 50 jier bestien en dêr is in skoandere publikaasje mei dy namme oan wijd. Wel ja. Moaie foto's, royale útjefte.

Konkrete saken as jiertallen, oantinkens oan spilers en spylsters seit it

boekje kwealik wat oer, as hie it selskip gjin ferline. Gâns oanhellings fan

hjoed-de-dei. Artistyk liedster is de ôfrûne sân jier Ira Judkovskaja, net út

De Wâlden of It Bilt mar út Ruslân. Fansels, as it in bytsje tinken wurdt,

kinne de Friezen it sels net oprêde en moatte oaren ús út de brân helpe.

Gekheid, plat en flot binne wy masters yn, dat foarmet sa't it liket it

wêzen fan ús tagelyk sa heechachte kultuer. Foaral as it om subsydzje

en rjochten op papier giet en foar frjemd oer teminsten. Mar sa net, wat

hat de folkskultuer op doarp en flekke, stedsje en stêd net bloeit en yn 'e

fleur stien. Wier net allinnich simpel en sljocht. En fansels, benammen

'foarútgong' en 'fernijing'. Fernijing binne wy yn it lytse Fryslân doch

sljocht op. Wy sille de wrâld wat leare. Sytse de Vries, *Tryater-watcher*

foar de *LC*, seit yn it jubileumboekje dat it opfalt, der wurdt wat langer

wat minder Frysk praat. Dat is in faai teken. De lieding is net Frysktalich,

der rinne mear fan bûten Fryslân om. Dan giet it Fryske elemint wol wat

ferlern. It giet by de krante ek sa, seit er, besluitend mei de konklúzje:

'Mar ja goed, sa giet dat'.

It jubileumboek is in útjefte fan 'Stifting De Moanne'. Fan âlds it tiidskrift

(ûnder oare namme(n)) foar it *Frysk ûnderwiis*. Dêr is neat mear fan te

fernimmen, nammerste mear fan it tal Hollânsktalige artikels. De Fryske

Akademy beleit mannich gearkomste. Mei hoefolle Hollânske sprekkers

en watfoar fiertaal?

g. abma

Ús eigen Taal (18)

It grutte belang fan de Grousters bruorren Halbertsma foar de Fryske taal en kultuer

Witte de lju yn Grou noch wol wa't Joast, Eeltsje en Tsjalling Halbertsma wiene?

De âlderein grif, mar de jongerein en de ynkommelingen? In Grouster goefreon spriek in skoftke lyn tsjin my dêr syn soargen oer út. De namme Dr. Eeltsje Halbertsmaskoalle is al ferdwûn en monuminten ta harren neitins waarden gauris net goed ûnderholden. De Grouster sylferiening hjit lokkich noch fan *Frisia*, mar soks moat gjin 'geveltsje-Frysk' wêze.

De Grouster bakkerssoannen Joast Hiddes Halbertsma (1789-1869; dominy en taalgelearde), Eeltsje Halbertsma (1797-1858; dokter) en Tsjalling Hiddes Halbertsma (1792-1852; bûterkeapman en skriuwer) wiene en binne noch altiten fan grut belang foar Grou en omkriten. En dêrboppe út foar alle Friezen, foar de Fryske taal en letterkunde en foar de taalwittenskip yn it algemien. Benammen Joast is ferneamd wurden, ek bûten Fryslân. Ferjit Eeltsje lykwols net. As wy ús Frysk folksliet ('De âlde Friezen') sjonge en it Frysk bloed hooplik wer in amerij brûst, dan soene wy ek efkes oan dokter en dichter Eeltsje tinke moatte. En út en troch ek oan de yn Grou berne ûnderwizer Tsjalling Eeltsjes Halbertsma (1848-1912), pakesizzer fan Tsjalling Hiddes en komponist fan ús Flaggeliet ('Sjoch, sjoch dy skeane banen [...]').

Se fertsjinje it om de kennis fan en oer har op ûnderskate wizen te fersprieden en oer te dragen oan kommende generaasjes. De bruorren wiene yn har tiid

*Sytze T.
Hiemstra*

iensume toppen yn it oerwagend flakke Fryske literêre lân. Om har grutte betsjutting oan te jaan, kin it bêste ferwiisd wurde nei (guon) wichtige publikaasjes oer en fan harren. De âld-Grouster prof. dr. Antonia [Tony] Feitsma (1928-2009) hat dêr in swide bydrage oan levere. In namme om ek yn eare te hâlden. Se wie foar my altiten de 'mount Everest' ûnder de frisisten en frisiasten. Grut taalgelearde en taalstriidster tagelyk; in kombinaasje dy't syn wjergera jitte altiten net fûn hat.

Grou ûntfrysket slûpendewei en de bern op de skoalpleinen prate net langer Frysk. It Frysk histoarysk bewustwêzen wurdt dêrmei ek ûnderstek dien. Tiid om yn aksje te kommen, sa ornearre myn maat. Alle Grousters soene (wer) witte moatte hokfoar ferneamde doarpsgenoaten oft har doarp op de kaart setten hawwe. De oantins oan harren moat bewarre bliuwe. Yn en bûten de skoallen. Ik koe myn stalke mei in koart oersjoch gerive. En tagelyk jo en myn striidblêd foar ús eigen taal en literatuer.

Begjin 2014 waard der aksje ûndernommen om de betsjutting fan de Halbertsma's werom te bringen yn it ûnthâld fan de Grouster mienskip. Under mear mei in tentoanstelling dêr't se it nedige omtinken yn krigen, mei in ûnderdiel dat ek gaadlik wie foar bern (Museum Grou).

It Grouster Koar en it korps wurken dêr op harren wize oan mei. Op de jiergearkomste fan 'It Gild' (4 febr.) waard in moai útwurke kaart útbrocht, dêr't it libben en de betsjutting fan Eeltsje – hy

wie earder lid fan it Gild – yn beskreaun wurdt. En oan it begjin songen mear as 350 manlju en froulju by it iepenjen mei ynmoad ‘dokter Eeltsje’ sankje’ de Grouster weagen: ‘Rôlje, rôlje wetterweagen’. En ûnderwilens is it byld fan ‘dokterom’ Eeltsje wer wat opkreaze ...

Eeltsje Halbertsma

Betsjutting fan de Halbertsma's

Joast wie de geleardste fan de trije. Hy krige in earedoktoraat yn de Letteren oan de Leidske Universiteit en wie lid fan wittenskiplike genoatskippen yn ûnderskate lannen. Hy hie grif ek professor wurde kinnen, mar hie foar guon oare taalkundigen grif in te skerpe tonge en in te krityske, fynbeslipo pinne. Hy lei de grûnslach foar in Frysk-Latynsk wurdboek (Lexicon Frisicum), dat yn 1872 foar in part ferskynde troch tadwaan fan syn soan Tsjalling, heechlearaar yn de âlde talen oan de Grinzer universiteit. Eeltsje is (ek) de skriuwer fan it Frysk folksliet ('De âlde Friezen').

Publikaasjes

Yn alle gefallen soe rieplachte wurde moatte:

- T. Oppewal, B. Gezelle Meerbrug, J. Krol en T. Steenmeijer-Wielenga, *Zolang de wind van de wolken waait. Geschiedenis van de Friese literatuur*. Amsterdam: Bert Bakker, 2006.

Troch it boek (oersjoch) hinne komt men oeral de nammen fan de Halbertsma's tsjin. Benammen haadstik 3, paragraaf 5 oer 'De gebundelde kracht van de gebroeders Halbertsma' (s. 62-67) is gaadlik foar in yntroduksje. De Friezen dy't aardich bekend binne mei harren krewearjen, sille benammen tinke oan in lyts boekje út 1822 dat Joast (mei Eeltsje) gearstald hat, de 'Lapekoer' fan Gabe Skroar (fersen

en proaza); in boekje dat yn de rin fan de jierren hieltiten tsjokker waard en útdijde. Hiel wat lêzers binne troch dy ramtfertelling ta it Frysk lêzen kommen. Yn 1871 is it útkommen ûnder de titel *Rimen en Teltsjes*. Letter (nei 1928) binne der prachtige yllustraasje fan Ids Wiersma yn opnommen. It is hjoed-de-dei 'it' klassike boek út de Fryske literatuer (rige Fryske klassiken, nû. 6; yn 1993 [Ljouwert] al de 10de printinge!).

Earebyld foar Eeltsje Halbertsma yn it park fan Grou

Titelside fan de Lapekoer fen Gabe Skroar

Fierders moatte foar in goed oersjoch perfoarst neamd wurde:

- J. Piebenga, *Koarte Skiednis fan de Fryske Skriftekennisse*. Drachten: Laverman, 1957 (2de pr.), de siden 80-94. Noch tige it lêzen wurdich.

- *Tekst & Utlis, losblêdige literatuerlessen*. Ljouwert: Afûk, 1988. Twa lessen: ien oar Joast en ien oer Eeltsje.

- Klaes Dykstra & Bouke Oldenhof, *Lyts hânboek fan de Fryske literatuer*. Ljouwert: Afûk, 1997, 2de pr.). Benammen de siden 37-42.

- *Skriuwers yn byld 2: Joast Hiddes Halbertsma 1789-1869*. Ljouwert: Frysk Letterkundich Museum en Dokumintaesjesintrum/De Bezige Bij, 1969. In moai printeboek oer Joast (50 siden).

- G. Elzinga & T. Hoekema, *Joost Hiddes Halbertsma (1789-1869), Leven en werk*. Leeuwarden: Fries Museum (met de gelijknamige tentoonstelling die van 9-12-1989 t/m 28-1-1990 is gehouden).

- Ph.H. Breuker (mei R.N.H. Boerma) (bes.), *De Fryske heiligen fan de Halbertsma's*. Ljouwert: Fryske Akademy, 1997. Alde, kleure berneprinten dy't Frysktalich binne, en oer de Friezen geane. Der is gjin oar foarbyld yn Europa bekend dat sokke printen yn in oare as de steatstaal ferskynd binne. Se binne net yn de *Rimen en Teltsjes* opnommen! De Snitser boekferkeaper F. Holtkamp brocht de earste printen foar it neist yn 1828 mei Sint Piter út.

- Joast Hiddes Halbertsma, 1789-1869, 'Mister Fryslân'; yn: *De kanon fan de skiednis fan Fryslân* (yn 11 en 30 finsters; rapport fan de Kommisje Kanon fan Fryslân). Ljouwert: Afûk [2008], s. 58-59. In gearfetting yn twa siden fan 'Mister Fryslân', sa't de gearstalders fan de Fryske kanon him neame. Dat Joast as ûnderwerp útkeazen is as ien fan de 41 skiednisfinsters, seit alles oer syn grutte betsjutting.

Tinkstien ta neitins oan Eeltsje Halbertsma yn de gevel fan syn bertehûs

Trije kear Joast Halbertsma

Wat dreger wurk:

- J.J. Kalma (bes.), *Kent gjy Halbertsma van Deventer?*. Drachten: Laverman, 1969. In tal net útgjûne hânskriften fan dr. J.H. Halbertsma (300 siden).

- Joast Hiddes *Halbertsma 1789-1869, Brekker en bouwer*. Drachten, Laverman, 1969. Stúdzjes fan ûnderskate skriuwers oer syn persoan, syn libben en syn wurk, útgjûn ta gelegenheid fan de betinking fan syn hûndertste stjerdei (368 siden).

- Alpita de Jong, *Knooppunt Halbertsma. Joast Hiddes Halbertsma (1789-1869) en andere Europese geleerden over het Fries en andere talen, over wetenschap en over de samenleving*. Hilversum: Verloren, 2009 (480 siden; ek dissertaasje).

- Anne Dijkstra, *J.H. Halbertsma als lexicograaf: studies over het Lexicon*. Ljouwert: Afûk, 2011 (343 siden. dissertaasje). In grut part fan syn wurksûme libben bestege Joast oan it Lexicon Frisicum, in wurdboek dêr't er sawol it Frysk fan syn eigen tiid, it Aldfrysk en it yn Dútslân prate Noard- en East-Frysk beskreau. As ferklearjende taal brûkte er it Latyn. Halbertsma wie fan betinken dat de taalgelearden fan syn tiid it Frysk te min behellen yn de doedestiidske populêre ferlykjende taalwittenskip. Mei it Lexicon woed er oantoane dat it Frysk in ûnmisbere skeakel wie yn it bestudearjen fan Germaanske talen. Hy pleatste it Frysk yn syn wurdboek dêrom geregeld yn in bredere Germaanske kontekst.

- Anthonia Feitsma, *Tussen Hemsterhuis en Grimm. Joast Hiddes Halbertsma als taalkundige*. Ljouwert: Afûk, 2012 (298 siden). In stikmannich fan de wichtichste artikels dy't prof. dr. Feitsma (1928-2009; earder ek wenjend te Grou), skreau oer de breed ûntwikkele, alsidige taalgelearde Joast Halbertsma.

It is in lytse opsomming mei in koarte taljochting, mar dochs genôch om in earste yndruk te krijen fan de trije bruorren. Se kinne ús noch altiten ynspirearje om ek foar de takomst warber te bliuwen foar it Frysk. De Grousters en alle oare Friezen binne tige skatplichtich oan dizze Fryske pommeranten. Se fertsjinje it om yn it ûnderwiis tige omtinken te krijen en om harren op alle mooglike wizen te earjen. No't Provinsjale Steaten de kearn-doelen (ûnderwiisdoelen) foar it ûnderwiis yn de Fryske taal yn it primêr ûnderwiis, it fuortset ûnderwiis (en it spesjaal ûnderwiis?) fêststelle meie, moatte de Halbertsma's dêr neffens my yn opnom-

men wurde. *De Feriening Frysk Underwiis* soe dêr likegoed tige mei op it skik wêze (www.ffu-frl.eu). Jo kinne dat stribjen út soarte stypje.

(febrewaris 2014)

Opmerklik

Minder bystân by minne taalbehearsking

De Haach, 17 april 2014 – Wa't yn Fryslân bystân oanfreget en wegeret om Frysk te learen, kriget in koarting op syn/har útkearing fan 20 persint.

Wa't dêrnei nei in healjier noch altiten ferwytber gjin foarderings makke hat, kriget in koarting fan 40 prosint. Wa't him/har nei in jier noch net ynsparnt om Frysk te learen, rekket syn/har útkearing kwyt.

Dat stiet yn in wetsfoarstel dat steatssekretaris Jetta Klijnsma fan Sosjale Saken foar advys nei de Ried fan Steat stjoerd hat. Klijnsma hat dat juster befêstige. It plan wie al oankundige yn it regearakkoart.

Neffens it wetsfoarstel moatte minsken dy't bystân oanfreegje, 'basaal' Frysk prate. Dat betsjut dat se ienfâldige petearen oer deistige ûnderwerpen fiere kinne moatte. Klijnsma woe juster net op de details fan it wetsfoarstel yngaan, omdat it noch net iepenbier is. Wol sei se dat de gemeenten by de útfiering beliedsfrijheid hâlde. De wet moat takom jier yngaan.

Neiskrift:

Duvekater, soe ik my wat fertypt hawwe? It LC-berjocht wie yn it Hollânsk en op it plak fan Frysk stie 'Nederlands', sa ealge ik, in yllúzje earmer ... Wêr bliuwt de lykberjochting en lykweardigens fan it Frysk en de Friezen?

Sytze T. Hiemstra

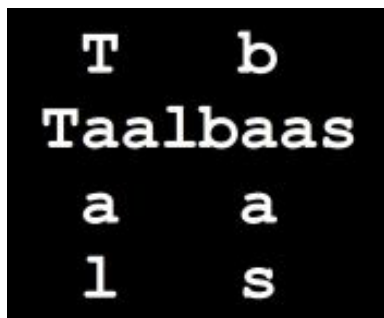
Taalbaas bringt lytse taalferoaring op it aljemint

Ed Knotter

Op www.taalbaas.nl binne nijsgjirrige stikjes oer it Frysk te lêzen. De rubryk dy't earder yn 'e Ljouwerter krante publisearre waard, stiet op ynternet en is ek te finen op www.itnijs.nl.

It ûnderwerp fan 2 july 2014 joech op *It Nijs* oanlieding ta nijsgjirrige reaksjes, mar dêr wie de fraach dy't yn it stikje oproppen waard, noch net mei útiten.

Komt *hy* en giet *er*?

Woansdei 2 july 2014:

As *er* it sá docht, docht *er* it goed. Yn it Frysk feroaret *hy* yn *er* as it efter in tiidwurd of bynwurd komt. It is: 'hy komt' en 'dêr komt er' en ek: 'wannear't er komt'. Yn it Hollânsk feroaret *hij* yn *ie*, mar dat is foaral sprektaal. It is opfallend dat yn beide talen it brûken fan *hy/hij* tanimt yn situaasjes dêr't *er* of *ie* wenst is. Dat bart sawol yn skreaune as yn sprutsen taal. Foar it Hollânsk kinne wy sizze dat de skriuwtal de sprektaal beynfloedet. As wy foarlêze, sprekke wy ommers út wat der stiet! Mar foar it Frysk giet dy redenaaasje net op, want as der *er* stiet, sille we ek *er* lêze.

Reaksje:

1. Dêr moat neffens my foar de dúdlikens noch oan tafoege wurde, dat it Hollânske *hij* en *ie* feitlik de selde wurden binne. Eins soe der in *h* foar *ie* stean moatte. *Hij*, *zij* en *wij* waarden by âlds útsprutsen as *hie*, *zie* en *wie*. *Zie* en *wie* binne *ze* en *we* wurden, mar *hie* waard net *he*, mar bleau *hie*. It Frysk hie en hat dêr twa aparte wurden foar. Ik hear Friezen fan de Klaai faak sizzen fan *y* ynstee fan *er*. Is dat in Hollânske ynfloed?

2. Ja, 'dat het y' moat in hollânisme wêze. It Frysk hat fanâlds 'hy' as folslein pronomen (foarnamwurd) en 'er' as *clitic*. Dat lêste is in lyts wurdje sûnder klam dat oan de persoansfoarm of oan it bynwurd fêstplakt wurdt ('dat hat er' > 'dat hatter').

Oft der eins in *h* foar de Hollânske *clitic ie* stean moat, is noch mar te besjen. *Hie* en *ie* binne al hiel lang njonkenfoarmen. *Hie* (letter *hij*) hat him ûntwikkele ta in folslein pronomen (foarnamwurd), wylst *ie* in *clitic* wurden is, in wurdje dat gearraant mei it tiidwurd of bynwurd ('Dat heppie zelf gezegd', 'Ik denk dattie komt').

Omdat de *h* fan *hie/hy/he* typysk is foar in frij lyts gebiet (West-Nederlân, Fryslân, Ingelân), geane wy derfan út dat dy *h* in fernijing yn it Germaansk is. It soe dan ek samar kinne dat it Nederlânske *ie* de âldste foarm is, dy't bewarre bleaun is as *clitic*. Dat is mei it Fryske *er* ek it gefal. Yn Súd- en East-Nederlân hat men ek dialekten mei *e* en *er* as *clitic*, neist *hie/hij* as folslein foarnamwurd.

Sa liket it in dreech ferhaal, mar de fraach dêr't it Taalbaas om te rêden wie, is dêr noch net mei beäntwurde. De fraach wie: wurdt it persoanlik foarnamwurd *hy* yn enklitysk gebrûk, dus oansluttend oan in tiidwurdsfoarm of in bynwurd, hieltiten faker brûkt en soe de foarm *er* dêrtroch mooglik ferdwine?

Yn (fraach)petearen en ferslaggen op Omrop Fryslân wurdt nei in tiidwurd, betreklik foar-

namwurd of bynwurd withoe faak it persoanlik foarnamwurd *hy* brûkt, wylst yn de tredde persoan iental de foarm *er* gongber en geef Frysk wêze soe. Sintsjes lykas *it boek dat y skreaun hat*, binne klearebare ynterferinsjes (frjemde ynslûpsels). Dy foarm mei *y* is geregeld te hearren, mar sil troch de measte Frysktaligen fersmiten wurde, mei men oannimme.

It falt op yn krantestikjes fan Pieter de Groot yn de *Leeuwarder Courant*, ja *séls* yn syn rubryk *Dwers*. Wat taal oanbelanget binne syn stikjes ornaris sa geef as kryt en dochs lêst men gauris *hy* as men *er* ferwachtet. Komt dat by oare skriuwers ek (hielditen faker) foar? Hoe sit it bygelyks yn it tydskrift *de Moanne*? Op suver eltse tekstsider stiet op syn minst wol ien kear in tiidwurdsfoarm of bynwurd mei *hy* of *er* derefter. It persoanlik foarnamwurd yn enklitysk gebrûk komt yn it Frysk kultureel opinyblêd sawol yn it Hollânsk as yn it Frysk geregeld foar. Hjirûnder inkelde oanhalen út it jannewarisnûmer fan 2015 (jiergong 14, nû. 1).

Yn it redaksjoneel stik op side 02 yn 'e rjochter kolom: *Ik seach eat dat minister Kerry [...] oerdie, doe't hy James Taylor yn Parys 'You've got a friend' sjonge liet*. Om't dy *hy* gjin klam kriget (der is omers gjin misbegryp mooglik oer in eventuele oare persoan), is *er* op dat plak gebrûkliger.

Yn de kolum fan Karin Bies op side 04 steane fuort yn it begjin al twa farianten: *Minder tiid foar sosjale media, fynt er [...] it earste boek wat hy útkeas, [...] is no al útferkocht*. Dat hie beide kearen wol *er* wêze kinnen. (Wa't leaver *dat* [it boek *dat* ...] ynstee fan *wat* as betreklik foarnamwurd sjoen hie, hat folslein gelyk, mar dat litte wy op dit stuit mar gewurde.)

Op side 05 in skôginkje fan in foto yn 'e tredde kolom: *Seach hy it net? Hawwe de famkes it net sjoen?* Yn dat gefal liket it te gean om de fraach wa't 'it' (net) sjoen hawwe kinne soe, *hy* net en *de famkes* net. Dêrby wurdt *hy* beklamme en kin net ferfongen wurde troch *er*.

Adwin de Kluyver hat as sjoernalist by de *LC* blykber leard om net yn it Frysk te skriuwen; syn bydrage yn it earste nûmer fan *de Moanne* yn 2015 is yn it Hollânsk. Op side 08 lêze wy: *De theater-directeur [...] vertelde dat hij nooit naar films keek, maar tegelijkertijd had hij wel een van de mooiste bioscoopzaaltjes gebouwd*. En justjes fierder: *Her-man van Veen stond op zaterdagavond in Carré en op zondagmiddag stond hij hier*. Yn dy trije gefallen soe *hij* yn de sprektaal as *ie* realisearre wurde. *Dat-*

ie, *had-ie* en *stond-ie* wurdt meastentiids sa net skreaun. Yn it Frysk soe de feroaring fan *hy* yn *er* yn de skriuwtaal ek sichtber wêze.

Yn it essee (essay neffens *de Moanne*) dat de eardere adjunkt-haadredakteur fan 'e *LC* Bert de Jong yn it Frysk skreaun hat, fine wy ien foarbyld: *As foarsitter fan de wurkjouwersorganisaasje [...] konstatearret hy somtiden in soarte fan underdog-gefoel*. *Hy* kin (better) *er* wêze.

It fraachpetear fan Gerard de Jong mei Kees Kuiken is yn it Biltsk, och nee, yn it Hollânsk skreaun ... *De Bildtse nieuwssite neemt hij onder de loep* (s. 18). De útspraak op syn Hollânsk is *neemt-ie*, mar sa wurdt it net skreaun, wylst it yn it Frysk sawol sprutsen as skreaun *nimt er* wurde soe.

It fraachpetear mei Hayo Apotheker is ek al wer yn it Hollânsk, lykas ek de resinsje fan de biografy oer *Dr. Anne Mankes-Zernike*.

It meinimmende reisferslach fan Hans Smelink oer it wenhûs fan Multatuli yn Nieder Ingelheim jout wer in stikmannich foarbylden: *Yn Idee 192 notearre er [...] (s. 34): kreas! Op deselde side: [...] in sekere Gannerts, dy't hy mei yngong fan [...]. Dêr soe men dochs er ferwachtsje*. Op side 35: *[...] Domela Nieuwenhuis, mei wa't hy begûn te korrespondearjen*. Leaver *er*, en [...] *it wykblêd 'Recht voor Allen', wêryn't er it mei de pinne opnaam [...]. Kreas! Op side 36 is it ek wer yn oarder: Koart nei dy besite [...] skriuwt er: [...]*.

Remco de Vries skriuwt op side 40: *Miskien wol hy dêr ek krekt net mei belêste wurde*. *Wat hy yn elts gefal witte moat, is [...]* en ûnder oan dy side: *Dat hy de tocht oerlibbe hat helpt fansels ek*. Trije kear liket *hy* net beklamme te wurden, dat *er* soe better teplak wêze.

Yn in literêre skôging fan Tineke Steenmeijer lêze wy: *Dêryn seit er [...](s. 43)*. Dêr kin men it mei lykfine en op s. 44: *Yn dat fersprekt er dúdlik út dat hy op syn tochten mei maten inselde [= in selde] liedsman wêze wol as Hellinga foar him west hat*. It leit yn 'e reden dat *er* sûnder klam en *hy* mei klam bedoeld is. Yn [...] *it moais sjen litte wol dêr't hy sels fan genietet*, soe men tinke dat de klam op *sels* lizze moat en net op *hy*. Dêrom soed *er* dêr better teplak wêze.

Pier Bergsma liket yn syn artikel oer identiteit as fansels te kiezen foar *er*, salang't it net om in beklamme *hy* te rêden is. Foarbylden: [...] *syn boek, wêryn't er de problemen [...] oan 'e oarder stelt* (s. 48), *De skriuwer fertelt dat er yn 2009 [...]* (s. 48) en

[...] skriuwt **er** op 27 april yn it haadartikel en [...] skriuwt **er** op 5 july 1929 (s. 49). Yn in sitaat fan E.B. Folkertsma komt in kear *hy* foar, wylst it net dúdlik is oft dat dêr de klam kriget: *'Frjemde geast kringt op ús yn, mar whet fûlder 't hy ús bestriidt, whet sterker it wollen yn ús befêstige wurdt ús sels te wêzen'* (s. 49). De fraach kin steld wurde oft yn 'e earste helte fan de foarige iuw de taalnoarm op dat punt justjes oars wie. Folkertsma brûkt **er** yn in twadde sitaat oars wol: *'Hwerom wol er net habbe det [...]'* (s. 49).

Yn it ferhaal 'Leafste' fan Greet Andringa wurdt *hy* funksjoneel brûkt (mei klam): [...] *in man dy't fynt dat hy wol foar my, mar ik net foar him soargje mei [...]* (s. 53), dat is dúdlik.

Yn it fraachpetear fan Marrit de Schiffart mei Faust Rijnja lêze wy alle kearen de foarm *er*, dêr't dat ek doel hat. *As ik efkes letter tee bestel komt er [...]* *werom [...]* en *In eigenskip dy't er [...]* *fan syn heit hat* (s. 56). Op side 57: [...] *mei [him] foarmet er it duo [...]* en *Al by de audysjes is er om [...]*. Op side 58: *Dat wylst er wol deeglik wat achterlit [...]* en *Dochs is er kritysk*.

It neisneupen fan ien nûmer fan tydskrift *de Moanne* is fansels lang net represintatyf, mar dit lytse ûndersykje lit al sjen dat it persoanlik foarnamwurd *hy* wol gauris brûkt wurdt op plakken dêr't *er* likegoed of sels better is. Mar de eangst fan *Taalbaas* dat *hy* de foarm *er* út it stee wrot, is wol tige oerdreaun. As it lykwols giet om in tendins yn it taalgebrûk, dan soe dat dochs in bedriging wurde kinne foar it enklityske *er*. Lit ús it *Taalbaasstikje* dan mar as in warskôging yn ús opnimme

Draai net nei de wyn

Hoe't ..... Harmen Sytstra (1817-1862) ien fan 'e grutste striiders foar it Frysk en dichter fan 'e ferneamde 'Wâldsang', tocht oer Friezen dy't it brûken fan Frysk net fan belang fine en harren it leksum lêst, docht út it folgjende fragmint út syn wurk bliken:

„Do neamst dysels in Fries ferdomde skieppeboer, En draaist dy nei de wyn as 't waarhoantsje op 'e toer? Do neamst dysels in Fries? Hesto dyn Fryske namme, dy fan dyn âlders jûn, dy dan net jimmer skamme? Seisto dat âldfrysk

bloed, dy noch troch d'ieren brûst, Tewille'r yn dyn boarst gjin gristel fryskens hûst? De Lap en Samojeed yn 't rou beferzen noarden, De Middenafrikaan yn toarre barnende oarden; De wyld, fan 't ivich iis of 't sânfjild gleon as fjoer, Stiet berchheech boppe dy, is lân en folkstaal djoer. Neamsto dysels in Fries? Ast ea 't wer útrje doarste, Dat dan de grûn dy frett' en do yn d'ierde smoarste, Dat dan in bliksemflits, Gods wrekfjoer dy ferdjêrr', En 't erge skeinpetear dy yn 't strôt' bestjêrr.'"

Ljouwert.

F. Kuipers.

Ynstjoerd yn de rubryk 'Ingezonden' fan de *Leeuwarder Courant*; 27-10-1990 (sneon, s. 7).

Gerben Abma hie dizze oanhaal ornearre as opskerper by syn stik 'Harmen Sytstra as taalstrider' yn *Nij Frisia*, jiergong LXIII, nûmer 3, side 2, fan septimber 2014.

Seine yn 't Nijjier!

Oan mr. E.E. van 't Hof
Direksjefoarsitter Rabobank
Ljouwert-Noardwest Fryslân

Bitgummole, 5 jannewaris 2015

Achte frou Van 't Hof,

Om begjin te meitsjen: ik bin ien fan jo bankklanten, by frou Spijkerman en Lili-paly wol bekend. Al lang haw ik jo ris skriuwe wollen oer in saak dy't ús heech leit. It wol net by my wei, dat wy mei ús sprake by jo bank oan de krapperein komme en dat jo bank him it measte net gelegen lizze lit oan ús rjocht, dat is te sizzen, oan guon besluten fan provinsje en gemeenten. Ik sil jo dat yn it neikommende útlizze.

1. By steatebeslút fan desimber 1995 is de nijjiersmoarns fan 1997 de ûneigen provinsjenamme *Friesland* ôfskaft en by itselde beslút ús eigen, oarspronklike namme *Fryslân* dêrfoar yn it plak kommen. Sûnttiid bestiet 'Friesland' net mear. Yn de lêste beide simmer- en hjerstnûmers fan 'Dichterbij' hâldt jo bank him oan dat beslút. Mar de namme is noch altyd net by it steatebeslút oanpast: dy is noch altyd gjin Rabobank *Leeuwarden-Noardwest Fryslân*. De plysje woe yndertiid wól yn goedens, dy feroare fan 'Politie Friesland' yn 'Politie Fryslân'. In foarbyld om nei te folgen, tinkt my. Mei de namme Rabobank Leeuwarden-Noordwest Friesland komt jo bank jin oan as in Hollânske bank yn Fryslân, as in Fremdkörper yn Frieze mienskip. Ik stean by jo oan op de nammeferoaring, strikend mei it beslút fan Provinsjale Steaten.

*Bertus Jans
Postma*

2. Yn de rin fan de lêste tritich jier hawwe de bestjoerders yn sân gemeenten de boargers har eigen gemeente- en plaknammen weromjûn; de Hollânske nammen binne sadwaande ferfallen, se besteane net mear. En by steatebeslút fan maartmoanne 2006 binne mear as tûzen ûneigen Hollânsktalige beneamings fan ús fearten en sleatten, marren en puollen ôfskaft. Wy hawwe der ús oarspronklike, eigentalige nammen foar yn it plak krige. Mar as ik yn Menaam jild út 'e automaat helje, komt der ek in briefke út mei 'Menaldum' derop, en dy namme is by riedsbeslút fan april 2009 op 1 jannewaris 2010 ferfallen, no al mear as fiif jier lyn. As Menaldum/Menaam gjin útsûndering is, docht jo bank gâns folk yn nochal wat doarpen ûnrjocht. In oars moderne bank lykas jowes past soks net.

3. Ik krij it ledeblêd *Dichterbij*. Yn de lêste beide nûmers wurdt de namme *Fryslân* 11 kear neamd, dat is, 11 kear rjocht dien. Mar by plak- en wetternammen lit de redaksje mear as ien stek falle: Alde Leije (1x), Cornjum (1x), Dokkumer Ee (2x), Dronrijp (5x) en Oudkerk (1x). Soe de Hollânske 'Redactie Rabobank Nederland' de skuldige wêze, dan hie jô bank dy lju de listen fan de goede, offisjele gemeente-, doarps- en wetternammen wol tastjoere mocht. Der is mear yn 'e himel en yn Fryslân as jild en Hollânske nammen: hjir wenje ek noch minsken mei har eigen taal, kultuer en ierdrykskundige nammen.

4. Ik priuw yn jo bank in suver Hollânsk en a-Frysk taalklimaat. Oan 'e Stasjonswei haw ik ris oan in jongfrommeske oan 'e baalje om slugen

frege. Hja koe (of woe) my net ferstean. Yn it Provinsjehûs hawwe Deputearre Steaten doelberet folk efter de toanbank dat ús teminsten ferstiet. In foarbyld om nei te folgjen, tinkt my. It liket my net mear as fatsoenlik ta, dat jo oan jo baaljefolk de funksje-eask stelle fan passive behearsking fan Frieze taal. Yn Frjentsjer haw ik ferline simmer in jûne sitten te harkjen nei in ferhaal fan Veldman – in Fries. Yn in fermidden fan allegearre minsken dy't him wol ferstien hawwe soene, prate er dochs Hollânsk. En komt in foarname bankfrou/-man te ferstjerren, dan krije de neibesteanden fan jo bank in Hollânske advertinsje yn 'e kranten. Ik haw der wolris beswier tsjin makke, mar holpen hat dat net.

5. In apart gefal is fan koartby. Fan bankswegen bin ik derop wiisd, dat Alzheimer meikoarten by my thús foar de doar stean kin en dat sadwaande in folmacht in goed ding wêze soe. Dêr moast ik foar by in notaris wêze. Dy wie lykwols in analfabeet, lykas de measte notarissen. Ik haw doe de tekst út de steatstaal wei yn de folkstaal oersetse litte moatten (!) By jo bank koene se de oersetting net goed lêze, dêr woene se de Hollânske ûntwerptekst derby hawwe om nei te gean wat yn de offisjele akte stie. Myn beskie wie: "Ik haw fjirtich jier yn Hollân en Brabân wenne en nea net haw ik dêre in Hollânskprater frege om nochris itselde te sizzen, mar dan yn myn taal. Jo meie my ek net freegje om de oarspronklike, Hollânsktalige tekst fan notaris." Sûnt-tiid haw ik neat mear heard. Is derút op te meitsjen, dat ûnder jo folk nimmen in stikje Frysk lêze kin? In Frysktalige standert-folmachttekst-fan-jo-kant hie my gâns kosten besparre.

6. "Medewerkers moeten [...] het klantbelang altijd voorop stellen" (LC, 15 oktober). It soe al moatte, mar klanten hawwe gjin belang by de Hollânske bank-, gemeente-, plak- en wetternammen, by ientalich personiel dat ús rykstaal net ferstean noch (flot) lêze kin, by Hollânsktalige rouadvertisjes, ensfh.

Lang ferlyn wennen wy yn Brabân en kamen wy alle jierren ien, twa kear by de Fryslânbank yn de Ljouwerter Hobbemastrjitte. Dêr troffen wy in Andela, dy't ús ferhelle fan syn bank út de 'Kuperustiden'. Doe wie Frysk in funksje-eask! No liket ientaligens hast in pree te wêzen. Al oars, mar

net better, tinkt my. Ik soe der yn jo gefal net botte grutsk op wêze. Der is mear yn 'e himel en yn Fryslân as it gallige jild. Hjir wenje ek noch minsken.

Seine yn 't Nijjier!

Bitgummoolster achtinge,

E-postberjocht

Fan: B.J. Postma

Stjoerd: moandei, 17 febrewaris 17, 2014

Oan: lw.cso.staf.voorlichting@mindef.nl

Heechachte kolonel,

Sa't jo faaks al wol witte, is Fryslân in twatalich lân. Dat betsjut, dat in ientalige Hollânskprater net heal yn myn Frysk oanskreaun wurde wol en dat ik sadwaande as Fries der fan myn kant beswier tsjin haw om yn it foar my frjemde Hollânsk útnoege te wurden. Wy – myn oarehelte en iksels – sille de tredde fan maartmoanne de ynformaasjejûne op jo fleanfild net meimeitsje.

Ik stjoer jo noch wol yn de taheakke in dûbaltalich skriuwen ta fan lang ferlyn fan de doe-tiidske rykskommissaris Wiegel, dy't moai krekt wist, hoe't it hearde. Jo soene oan him in foarbyld nimme kinne. Wiegel wie der foar Fries en Hollanner beide. Jo brief kaam my oan as allinnich foar de ientaligen bedoeld en net foar myn frou en my.

Bitgummoolster achtinge,

B.J. Postma

Neiskrift: Fan de fleanfildbaas Verhaaf krige de 'Beste omwonende van vliegbasis Leeuwarden' in Hollânsktalige útnoeving foar wat foarljochting oer de 'Frisian Flag-oefening 2014' fan 31 maart oant 12 april ta. De man sil wol ferstân fan de fleanderij hawwe, mar fan minsken – slachtoffers fan syn taal en desibellen – minder. Yn it grutte spul telden wy foar de man net mei, likemin as foar de Ljouwerter boargemaster. De man hie net it fatsoen om efkes werom te skriuwen.

Kommissaris fan de
Keninginne yn Fryslân

Ljouwert, maart 1993

Achte ynwenners fan Fryslân,

Yn it libben fan al den dei steane wy der eins seldom by stil, mar eltsenien fan ús kin in ramp oerkomme. It ferkear, yndustriële aktiviteiten, mar ek ynienen hiel oar waar, binne allegearre saken dy't risiko's ynhâlde.

Fansels wurdt besocht om dy risiko's safolle mooglik te beheinen, mar ûngelokken binne no ienris nea hielendal út te sluten. Wy hoege allinne mar oan de grutte ûngelokken yn it ôfrûne jier te tinken. Dêrom binne de oerheid en de helptsjinsten ek altyd klear foar sitewaasjes dêr't wy fan hoopje dat se har nea foardwaan sille.

Mar dat is net genôch. Ek jô moatte witte wat jo te dwaan stiet as der sprake is fan in (driigjende) rampsitewaasje. Op dit stuit wit lang eltsenien dat net en bestiet der in soad ûndúdlikens oer. Dêrom wurdt der no in lanlike foarljochtungskampanje hâlden. It doel fan dy kampanje is dat eltsenien yn ús lân aanst wit wat der dien wurde moat as him in ramp foardocht.

By dizze brief fine jo ûnder mear in brosjure mei de titel 'Als de sirene gaat...' en in 'bewaarkaart' dêr't krekt op stiet wat jo dwaan moatte as de sirene giet.

Myn driuwend advys oan jo - en oan alle oaren dy't op dit adres tahâlde - is om dit materiaal yn alle gefallen goed troch te lêzen en it dêrnei te bewarjen op in foar de hân lizzend plak. Dat jildt ek foar it bysletten plakprintsje, dat jo wol efkes in opfallend plakje jaan wolle?

It bart net alle dagen dat de kommissaris fan de keninginne him út namme fan alle gemeentebestjoeren yn Fryslân rjochtstreeks ta de ynwenners fan de provinsje rjochtet. Sjoen lykwols it belang dat alle ynwenners fan Fryslân by dit ûnderwerp hawwe, ynformearje ik jo graach persoanlik. Fierder wol ik mei dizze brief noch mei klam jo omtinken freegje foar de aktiviteiten dy't troch jo gemeentebestjoer en it ministearje fan Ynlânske Saken yn dit ferbân op priemmen set wurde.

Mochten jo noch mear ynformaasje hawwe wolle as dy't yn 'e brosjure stiet oer wat jo dwaan moatte 'as de sirene giet', dan ferwiis ik jo nei it gemeentehûs, dêr't jo graach fierder holpen wurde. It is ommers de boargemaster dy't by in mooglike ramp koördinearjend optrede moat.

Krekt lykas jo, hoopje ik dat it nea nedich wêze sil, mar lit ús as ynwenners fan Fryslân der yn alle gefallen foar soargje dat wy witte wat wy dwaan moatte 'as de sirene giet'...

Mei groetnis,

H. Wiegel,
Kommissaris fan de Keninginne yn Fryslân

Ferklearring fan Klockries

De Ynterfryske Rie as koepelorganisaasje fan de Friezen yn de trije Fryslannen – West- (provinsje Fryslân), East- en Noard-Fryslân – bekroadet him fan de oprjochting ôf, hast 60 jier lyn, om de kulturele en maatskiplike útwikseling tusken de Friezen en de om harren hinne wenjende Noardsee-buorlju. Om de trije jier wurdt de Friezemoeting fan de trije Fryslannen op Hilgelân holden. Oare meetings dy't jierliks, of om de twa, dan wol trije jier ûnder de flagge fan de Ynterfryske Rie plakfine, binne it Ynterfrysk Kongres, de Ynterfryske Boeremoeting, de Ynterfryske Frouljusmoeting en, net yn it lêste plak, de Ynterfryske Bestjoerdersmoeting.

Al hiel gau hawwe de yn de Ynterfryske Rie ôffurdige leden fan de trije Fryslannen harren dwaande holden mei de mooglikheden fan in mear omfiemjende Noardsee-gearwurking. De Ynterfryske Rie beskôget him by dat tema as in partner fan de polityk en jout dêrby stipe út de tradysje wei fan de troch de Friezen ûntwikkele wiidfiemjende hannel oer de Noardsee, dy't eartiids net by tafal de namme 'Mare Frisicum' hie.

Oan de ein fan de Ynterfryske Bestjoerdersmoeting fan 19 oant 21 septimber 2014, namen de dielnimmers fan de trije seksjes de folgjende ferklearring oan:

De dielnimmers oan de gearkomste yn Klockries:
binne derfan oertsjûge:

- dat de Fryske taal en de Fryske kultuer ûnskiedber by de trije Fryslannen hearre en in weardefol kultureel erfgoed foar de takomst foarmje,
- dat de kar foar Ljouwert/Leeuwarden as kulturele haadstêd yn 2018 him der hiel goed foar lient om dy, oer de grinzen fan de Fryslannen hinne, kenber te meitsjen.

stelle fêst:

- dat de Noardsee-gearwurking yn it bysûnder op it mêd fan ekonomy, kultuer, ûnderwiis en sport in soad potinsjes hat om ta in ferbettering te kommen fan de mienskiplike saken foar de minsken om de Noardsee hinne, dat in fuortsterkjen fan de Noardsee-gearwurking yn de trije Fryslannen de plattelânsgemeenten te'n goede komme sille, dat in flugge ynternetferbining dêr in ûnmisber middel by is, dat der ek ferlet is fan fierdere ynspannings by it ûnderhâld en de útbou fan de oare ynfrastuktuer op it plattelân, dat de kustferdigening – yn it bysûnder it ferbetterjen fan de diken – yn de trije Fryslannen fan libbensbelang is.

dogge in berop op de lannen Sleeswyk-Holstein en Nedersaksen en op de provinsje Fryslân:

- om foar de fierdere ûntjouwing fan it plattelân en foar it garandearjen fan lykwaardige libbensbetingsten op it plattelân de foarstap te nimmen by it oanlizzen fan in ynfrastuktuer (likegoed oft it no om duorsume enerzjy, as ek om in breedbân-ynternetferbining giet) en dy mei faasje te yntinsivearjen,
- dat foar de fierdere ûntjouwing fan it plattelân passende oplossings neistribbe wurde, om de ferkearsynfrastuktuer ek op it plattelân fierder út te bouwen,
- om de kustferdigening as in mienskiplike opjefte fan ryk en provinsje te beskôgjen en dêrop oan te passen, om it kulturele en it oare ynter-Fryske gearwurkjen mienskiplik skriftlik te stypjen.

biede oan:

- in libbene tradysje en oriïntearing op de takomst, ympulsen en wier belibbe partnerskip, iepenens en betroubere gearwurking mei as doel boppeneamde punten te berikken.

Klookris/Klockries, Noard-Fryslân,
21 septimber 2014

Moeting

*De stêd wierre grize strjitten, sûker
twirren oan 'e spoarline, in nacht.*

*Yn 'e lampebol fan fiere flat: man
wachtsjend foar it reinich bytfabryk.*

*Ik smiet de fyts oan 'e kant, wankel
en werkende in lûd út in oar ferline.*

*Hy joech my de hân, sei dat hy it wie:
earste pianospiler, sad septembersong.*

Út: *De fjoerbidders* (Bornmeer, 2003).

Albertina Soepboer (*Holwert, 1969). In frou út de Dongeradielen, fan de see, diken, en waaien, altyd waaien sa't se sels skriuwt. Mei eins altiten in persoanlike elemint yn har wurden en mei in libbene sitewaasjeskets, dy't se in eigen emoasje meijout. Sa te sjen mei moai sukses yn de resinsjes. Frysk dichteres, al gau twatalich. As earste bondel jout Google *Gearslach* (útj.: *Frysk en Frij*, 1995), folge fan *De twirre yn 'e tiid* (útj.: *Frysk en Frij*, 1997). Yn datselde jier ek *De hengstenvrouw* (Prometheus, 1997).

Se weaget har ek oan oersettings, lykas in yn ús rûnte rju ferneamde dichter Garmant Nico Visser (1910-2001), dy't hjir al lang ris oan bod komme moatten hie. Hy makke yn de jierren '50-'70 mannich fertaling fan Spaanske en Galisyske fersen yn it doetiidske *Lyts Frisia*. Dy út it Galisysk binne bondele yn: G.N. Visser, *Galisyske Sangen* (Douwe Kalma Stifting, 1995).

Fierders mannichfâldige aktiviteiten, û.o. ek resinsinte fan it *Friesch Dagblad* en lesjouster oan 'e Groninger schrijversschool.

As persoanlike noat woe 'k hjir neame, in gedicht fan har waard in pear kear troch John Jansen van Galen sneintejûns ta beslút fan syn oere 'Met het oog op morgen' foardroegen. In Fryske dichteres op Hilversum, ek al wie it yn it Hollânsk. It die ús suver goed.

It fers *Moeting* is te finen yn de bondel **Fjoerbidders** (2003). Dus net fjoeroanbidders, it wenstige yn dy ferbining. Wat binne *fjoerbidders*? Guon dy't bidde om fjoer om de leafde weromkomme te litten dy't ienris wie? Of is dat ynlis- yn it plak fan útliskunde? Der is weromkennen (it 'werkende' yn rigel 6 docht my slim ûnnatuerlik, sabeare en keunstmjittich oan), mar oft dat fan herten en fleurich giet, wurdt net rjocht dúdlik. De sfeartekening is foar wa't Grins rjochting Ljouwert mei it spoar giet, grif bekend. Bityfabryk en spoarline wurde sûnder mear werjûn. Poëtysk, bedutsen en byldjend binne de formulearrings 'de stêd wierre' en 'twirren oan 'e spoarline'. Yn optochte, fantasearre, tagelyk moai húsluke, ienfâldige en dêrtroch yn it ferbân ferrassende, opfallende wurden. It is eigen oan har taal: gjin yngewikkelde ferbinings of nijfoarmings – net bysûnder, om net te sizzen fakentiids simpel en sljocht. Mar yn de kombinaasje sprekke de suggestjes sûnder wurden en komt it persoanlike én de emoasje. Gjûn abstraksjes en distânsje, mar nei-oan, op 'e hûd.

In kunde ferhelle wakker begien oer de skilderijetentoanstelling fan Gerrit Benner yn It Oranjewâld: lange linen, romte mar altyd de kime yn it sicht. Dat lêste is de persoanlike toets, de emoasje en spanning.

g.a.

KAFEE ‘ROM SICHT’ (32)

Eltse lêste freedtejûn fan 'e moanne giet Fetse Friezema nei kafee 'Rom Sicht' om mei de maten Geart Gelyk, Minne Modern en Watse Wetich de tastân yn 'e wrâld yn it algemien en yn Fryslân yn 't bysûnder troch te nimmen.

‘Gone with the wind’, seit Fetse, neidat er in fikse slok Bearenburch efteroer slein hat. De maten sjogge him ferheard oan. ‘Wêr slacht dat op,’ ynformearret Geart, ‘begjinst ek al oer de grins te praten?’

Fetse set de romer del. ‘Sa hjit in film dy’t ik eartiids sjoen haw. Dy spile yn Amearika yn de njoggentjinde ieu. Dêr moast ik oan tinke, no’t elts it oer dy wynmûnen hat.’

Rommert Tjeerdsma

‘Alwer in eigen risiko dat aardich heger is as ferline jier,’ krimmenearret Watse, as de mannen teplak skood binne. ‘It wurdt wat langer wat gekker mei dy soarchfersekering.’

Boate hat krekt de konsumpsjes op 'e tafel setten en slofket mei it lege blêd yn 'e hân nei syn plakje efter de taap. Fetse priuwt mei ferdrach syn earste Bearenburch en kipet oer de râne fan it gleske nei Watse. Hy sil wat sizze, mar Minne is him krekt in slach foar: ‘Dat falt wol wat ta ju, ik bin kollektyf fersekere en krij dus koarting. Bûtendat krij ’k soarchtaslach.’

‘Dat mei dan sa wêze,’ seit Geart, ‘mar ast alle plussen en minnen optelst, dan betellest dy noch blau ...’

Fetse giet rjochtop sitten. ‘Ik lies yn 'e krante dat de grutte soarchfersekerings in sparpotsje fan 10 miljard euro hawwe.’

‘Moatst dy yntinke,’ spat Watse op, ‘en alle jierren de priis mar wer opdriuwe. Kriminelen binne it, oars net!’

‘Moatst in bytsje om dyn bloeddruk tinke,’ bêdet Fetse him del, ‘oars moatst skielk nei dokter om medisinen en dat giet dan wer fan dyn eigen risiko ôf.’

Watse syn gesicht stiet op swier waar, mar lang om let lit er him dochs gewillich efteroer op 'e stoel sakje.

‘Witte jimme wat it is,’ ferfettet Fetse, ‘de sûnenssoarch is hjoed-de-dei hannel, krekt as de wenningkorporaasjes. No, jimme hawwe sjen kinnen hoe’t it dêrmei útpakte. Djoere huzen op de Antillen en in mannich grutte auto’s foar de doar. It koe net op en Jan mei de koarte efternamme krige alle jierren wer in nije hierferhegning foar de kiezen. En mei de

soarch giet it krekt sa.'

'Ja, mar in minske is dochs gjin produkt,' grommelet Geart, 'it moat ferduld net mâlder wurde ...'

'Dêr wurdt wol fan útgien.' Fetse nimt fannijs in slok Bearenburch en giet der ris goed foar sitten. 'De Friesland hat hjir by ús de measte klanten. In frommes út Hollân wei hat it dêr foar 't sizzen. Witte jimme hoefolle jild oft dat minske alle jierren út de kas nimt en mei nei hûs tûget?'

It bliuwt in amerij stil. Fetse sjocht fan de iene nei de oare. 'No?', ferget er.

'Ik soe it net witte,' seit Geart op 't lêst, 'it sil wol in krom mear wêze as wat ik alle moannen op myn rekken krij.'

'Dêr bin 'k aardich wis fan. In minister-presidint kriget in net mislik bedrach alle jierren, mar hja sit dêr noch hûnderttûzen euro boppe.' It bliuwt fannijs stil, mar dizze kear langer. De mannen binne der alhiel foarwei. Watse is de earste dy't by syn sûpe en stút komt. Hy is frij wat read om 'e holle en himet deroer.

'Hjir binne gjin wurden foar,' balt er, 'dit raast oan de protters!'

'Tink no om dyn eigen risiko,' gnysket Minne, 'Fetse hat dy niiskrekt ek al warskôge.'

'In bytsje tuike oan mannen,' seit Boate, dy't

krekt de gleskes fannijs fol jit, 'fierderop sitte ek noch gasten.'

'Komt ynoarder kastlein,' antwurdet Fetse, 'mar ús freon Watse moast syn frustraasjes efkes kwyt.'

Boate set it blêd del en giet in amerij by de manlju sitten. Hy lit de earms op syn frijwat grou liif rêste. 'Jimme hienen it oer dy soarchboel ha 'k wol heard. No, dat is yndie in moaie 'Sweinerei', sa't de poepen sizze. Doe't ik noch in jong baaske wie, hienen se it aardich better regle. Ik wurke doe as kelner yn 'e stêd en oer in soarchfersekering makken wy ús net drok. Elts dy't yn leantsjinst wie en net oer de leangrins hinne kaam, wie automatysk fersekere. Foar de dokter, it sikehûs, foar de hiele bliksemse boel. Fan eigen risiko en oare healwize útfynsels wie gjin sprake. Ik kin mar net begripe wêrom't soks hjoed-de-dei net mear kin ...'

'No ik wol,' seit Fetse, 'dan kinne de pommeranten gjin tonnen mear yn 'e bûse stekke. Mochten se tafallich de boel nei de barebysjes helpe, wat ek faak foarkomt, dan soenen se it ek noch sûnder sek mei jild as bonus dwaan moatte. Dat kinne wy dy stumpers fansels net oandwaan.'

'Nee, dat soe begrutlik wêze,' stimt Geart mei, 'skielik dat folk ek noch nei de "voedselbank".'

Boate wrot himsels al stinnende oerein en sjocht op it horloazje. 'De heechste tiid hearen!'

Fraachpetear mei Baldrs Draumar

Wolter Jetten

De band Baldrs Draumar is in fjouwerkoppige formaasje dy't 18 april (2015) syn twadde folsleine album útbringe sil. It sil tagelyk it earste folslein Frysktalige album fan de band wurde. Nei de EP 'Noardsee Germanen' (2010) ferskynde harren Ingelsktalich debútalbum 'Forfedres Fortellinger' (2011). Neist optredens yn Fryslân hat de band ek op oare plakken yn Nederlân en Dútslân spile. Nij Frisia bie in fraachpetear mei de bandleiden Sjoerd-Klaas (sang), Alwin (gitaar), Oepke (gitaar) en Aant-Jelle (drums).

It nije album Aldgillissoan giet, sa't wy oan-nimme kinne, oer kening Rêdbâd. Wêr hellen jim dat idee wei?

Wy hawwe altyd al behelle west yn de Fryske skiednis en wy wiene dan ek op 'e siik nei in tema dat him goed lient foar in 'konseptalbum', in album dat it ferhaal oer ien ûnderwerp, bgl. in persoan, fertelt. In goefreon fan de band, Willem Schoorstra, wie dwaande mei it skriuwen fan in boek oer de Fryske kening en dêr rekken wy troch ynspirearre.

Sawat alle nûmers op jim nije plaat geane oer kening Rêdbâd. Wat foar betsjutting hat dy âlde Fryske kening foar jim?

Foar ús is Rêdbâd net samar in kening, mar mear noch it toanbyld fan 'de Fries'. Hy stiet foar in Fryslân op syn hichtepunt, in *Frisia Magna* dat bûge of barste ferdigene wurde moast. Fansels brûke wy de kening om it 'Fries-wêzen' wat te romantisearjen, om it gleone fjoer yn minskeherten oan te jeien. Rêdbâd is in figuer dêr't wy allegear grutsk op wêze moatte, al is it allinnich mar omdat er mear koheezje yn it Fryske stammaryk brocht hat as dat in oar ea slagge is.

Jim nij album 'Aldgillissoan' hat mear akoestyske nûmers as jim debútalbum 'Forfedres Fortellinger'. Hoe kamen jim sa by dy switsj?

It is fansels net echt in switsj, op *Forfedres Fortellinger* stie ien akoestysk nûmer en op Aldgillissoan stiene twa. Mar de reden dat wy ek akoestyske nûmers brûke, is twaliddich. Yn it foarste plak heart akoestyske muzyk by it 'folk'-aspekt fan 'e band. Yn it twadde plak lient in konseptalbum him geweldich foar akoestyske muzyk. Wy besykje om mei de muzyk in beskaat gefoel op te roppen dat oerienkomt mei in part fan it ferhaal. Dêr't de hurdere nûmers fertelle oer striid en joalige nûmers oer it drinken fan mea en bier, geane de sêftere nûmers oer swiere ûnderwerpen lykas de dea en de (ûnbeëndere) leafde. Sa is it lêste nûmer, *Hadagrim's fertriet*, skreaun nei de dea fan Rêdbâd.

Wat is it grutste kompliment dat jim oant no ta as band krigen hawwe?

It is altyd moai om ferlike te wurden mei in grutte band, mar it grutste kompliment foar ús is dat minsken ús wurdearje, sjogge dat wy groeid binne as band en alles op eigen krêft dogge. Wy binne dan ek bysûnder benijd nei de reaksjes op it nije album en op 18 april.

'Aldgillissoan' is oars as 'Forfedres Fortellinger' folslein yn it Frysk, en dêr binne wy fan Nij Frisia o sa wiis mei, mar wêr kaam de ferlieding wei om no dochs yn de eigen taal te sjongen?

De earste plaat dy't wy makken, wie yn it Ingelsk, mar eins fan it momint ôf dat wy de plaat útjoegen, ha wy sein dat de folgjende plaat wer Frysk wêze soe (ús EP *Noardseegermanen* wie ek al yn it Frysk). Earne gnabbet it dochs oan je dat je net yn je memmetaal sjonge, wylst it yn de *folkmetal* folslein net ûngewoan is om yn jins eigen taal te sjongen. It is lang om let dochs eat dêr't wy tige grutsk op binne!

Jim besteane no al goed seis jier. Wat wiene jim hichte- en djiptepunten?

Wy ha in soad hichtepunten hân en ek guon djiptepunten. Grutte hichtepunten hawwe foar ús altyd de machtige festivals west dêr't wy spile ha mei in ferskaat oan grutte bands. Tink dêrby oan *Dokk'em Open Air*, mar ek oan Dútske festivals dêr't wy mei Fryske nûmers it publyk ophysje koene. Op sokke festivals leare wy in protte moaie minsken kennen en meitsje wy de apartste dingen mei, mar dy ferhalen binne foar yn it kafee. Ek in hichtepunt bygelyks wie it *Baldrs Barbaarske Bierfeest* yn in kroech dêr't in lytse 50 man yn pasten. Dy

jûne leit ús noch farsk yn it ûnthâld! En dy sil fan 't jier grif wer holden wurde! It ôfrûne jier wie foar *Baldrs Draumar* miskien wat yn mineur; yn goed oerlis is de band fierder gien sûnder toetsenist, de drummer briek it ankel wêrtroch't wy optredens en sels de release fan *Aldgillissoan* (soe earst yn 2014 barre) ôfblaze moasten. Mar wy binne werom en better as ea tafoarren! Op nei ús earstfolgjende hichtepunt, de release fan de nije plaat, want dy releasefeestjes yn Dokkum binne altyd machtich!

Wat is der feroare yn dy seis jier?

Sawol op muzikaal as op sosjaal mêd is der in soad feroare. Wat begûn as in grapke (want dat wie it benammen) is útgroeid ta in serieuze band. Wy binne allegear op in oar punt yn ús eigen libben en dat is, tinkt my, ek te hearren yn 'e muzyk, dy is folwoekener en ek 'hurder'!

Wat hawwe jim 'backstage' meastal oan iten en drinken stean?

Wy Wytsingers meie graach bier, dus dat stiet efter de skermen altyd kâld, en fierder wurde ús minimale easken nochal rom ynterpretearre. Wy ha wolris earne spile dêr't wy ôfpraat hiene 'bier en snacks' te krijen. Bier wie der yn alle gefallen, mar 'de snacks' bliken in pûdsje oanbrutsen Ingelske drop te wêzen dêr't wy mei sân man op tarre moasten. Mar wy hawwe ek wolris op in plak west dêr't in rinnend buffet klear stie en wy safolle spesjaalbier (Erik de Noorman!) drinke koene as wy woene. Wy hoege gjinien te fertellen hoe't dy jûn ôfrûn is, nim ik oan!

Kinne wy ynkoarten noch in fette fideoklip fan jim ferwachtsje?

Wy binne mei in soad dingen dwaande en it meitsjen fan in fideoklip stiet ek op it listke fan dingen dy't wy graach wolle. Op it stuit kinne wy der spigtigernôch neat mear oer sizze! Jim sille wol sjen wat Baldrs Draumar yn de takomst foar jim yn 'e hege hoed hat!

18 april is jim 'release-show' yn Dokkum. Wat kinne wy dêr ferwachtsje?

Yn elts gefal in protte bier en gesellichheid mei in knappe hoeke lûde muzyk út ferskate sjenres. Neist muzikale traktaasjes binne wy drok dwaande mei alderhanne oare ferdiveidaasje, mar dêr kinne wy noch neat oer sizze, jim sille it wol sjen! As grutte finale dan fansels in knallende en fernijde en folslein Fryske sjo fan *Baldrs Draumar*. Al mei al wurdt it in spektakel dat net ien misse mei!

Frysktalige kartografy: bydrage ta it ynsjoch dat it Frysk in folsleine taal is (diel I)*

It brûken fan Frysktalige nammen foar kartografyske ferskynsels bûten it eigentlike Fryske taalgebiet is in bydrage ta it ynsjoch dat it Frysk in folsleine taal is. Grûnslach fan dit stik is in artikel fan de nammekundige J.A. Huisman út 1986. Hy joech yn dat stik 'een zeer voorlopige en uiteraard verre van volledige lijst' fan Fryske ierdrykskundige nammen bûten Fryslân dy't er yn de literatuer tsjinkommen wie. Dochs joech er op grûn fan dat alhiel net folsleine ûndersyk dochs al in hiele rige nammen bûten Fryslân.¹ Der soe noch wol folle mear ûndersyk dien wurde kinne. Dit artikel moat ek as in besykjen dêrta sjoen wurde. Mar net allinnich in ûndersyk, mar ek in oanset ta in konsekwinte Frysktalige nammejouwing bûten Fryslân.

List fan alle Frysktalige eksonimen

Huisman hat derfoar pleite om foar de leksikografy, it ûnderwiis en deistich brûkme in list gear te stallen fan alle Fryske eksonimen dy't der binne. Dat liket him fan belang foar 'de handzaamheid van het Fries als Hochsprache'.² In wichtich argumint is by him: 'Het gebruik van exoniemen is bevorderlijk voor het eigen karakter van een taal.'³ En hy heakket deroan ta: 'Het lijkt voor

---

¹Huisman 1986.

²Huisman 1986, 45.

³Huisman 1986, 45.

**Kerst Huisman
is (âld-)sjoernalist
en histoarikus**

het Fries beter, niet de randstedelijke terughoudendheid op dit punt te betrachten, maar het voorbeeld van grote talen als het Engels en het Frans te volgen.'⁴

Dat is in wichtich motyf om no krekt it yn it Frysk beneamen fan plakken, wetters, kriten en oare geografyske ferskynsels nét te beheinen ta it Fryske taalgebiet. As wy Fryske toponimen beheine soenen ta it Fryske taalgebiet, dan soenen wy ek ôfstân dwaan moatte fan folslein ynboargere en ek algemien bekende oantsjittings lykas Grins, Berlyn en Parys, en dy ferfange troch Grönn of Groningen, Berlin en Paris. Dat docht gjin minske. Eltsenien fielt wol oan, dat sokke nammen, as men Frysk praat, ek yn it Frysk oantsjuten wurde moatte. Sa't Nederlanners fan Keulen, Milaan en Luik sprekke, hawwe Dútsers it oer Köln, Mailand en Lüttich. Yn it Frysk bestienen ek al hiel ier Fryske nammen foar plakken fier fuort yn it bûtenlân. Sa waard Rome *Rûm* neamd, en Lissabon *Ulixibama* of *Wlixibama*.⁵ No giet it by it beneamen fan plakken yn Dútslân mei in Nederlânsk eksonym mar om in pear plakken: Berlijn, Frankfort, Keulen, Munster, Aken, Kleef, Emmerik, om de bekendste mar te neamen. Mar fierwei de measte Dútske plaknammen wurde net fernederlânske. Dat hat ek gjin doel, want it giet om fan orizjine Dútske

---

⁴Huisman 1986, 45.

⁵Buma 1996, 267, 486.

plaknammen.

Mei de plaknammen yn Noard-Hollân, Grinslân en East-Fryslân is dat oars. Hast alle plaknammen dêr binne fan orizjine Frysktalich. Se binne allinnich troch it ferdwinen fan it Frysk dêr as libbene taal minder werkenber wurden as Frysk toponym. Dat is foar in part bard troch it weifallen fan de Frysktalige omjouwing, mar foaral troch it trochkringen fan in net-Fryske amtlike taal, lykas it Nederlânsk en it Heechdútsk. Hjir folge inkelde foarbylden. It earste is Lambertschaag oan de râne fan de Wieringermarpolder. Yn 1396 wurdt de namme fan it doarp oerlevere as *Lambrechtke*. Dat betsjut de *kaach* (Nijfrysk *keech*) fan Sint Lambertus (Lambrecht), de tsjerkepatroan fan it buordoarp *Abbetsjerk*.⁶ Yn it Nederlânske amtlik taalgebrûk is de *-k* yn de namme keunstmjittich omsetten yn *-ch*. Dêr soe men brûke kinne: *Lambertskeech*. Net fier fan Lambertschaag ôf leit Oosthuizen. Dat wurdt yn de tolfde ieu *Asthusa minor* neamd.⁷ Dat is wat it foarste part oangiet in âldfrysk toponym, besteande út de wurden *ast* (east) en *husa* (huzen). De Nederlânsktalige foarm Oosthuizen hat letter it orizjinele Fryske *Asthusa* (Easthuzen) benefterlitten en ferkrongen.

Út it gebiet tusken Iems en Jade ek twa foarbylden. It earste is Schortens by Jever yn de Kreis Friesland. De âldste foarmen fan dy namme binne dy mei in *k-*: *Scrotinh* (1158) en *Scrotinche* (1190)⁸. It toponym folget noch in skofklang de Fryske klankûntjouwing. Yn 1354 is it *Scortinze*. Dêrnei ferdwynt yn amtlike stikken de *Sk-* en wurdt *Sch-* (Sj). Dat heart *Skortens* te wêzen. It oare foarbyld is Hohenkirchen yn Wangerlân. Yn 1143 wurdt it plak mei de oantsjutting *ecclesia Wanga* foar de earste kear neamd, yn 1294 folge troch Gokerken. Yn 1480 is it Hochkercken. Yn it Wangerlânsk wurdt noch altiten sprutsen fan *grôtsjirik* wat *grutte tsjerke* betsjut.⁹ Dat ‘grutte’ slacht net op it gebou, mar op de betsjutting, dy’t bliken docht út de earste be-namings: de wichtichste, âldste tsjerke fan Wangerlân. *Grôtsjerk* komt noch it meast temjitte oan de Wangerlânske oantsjutting.

Yn dit artikel wurdt yn ‘e pleit gien foar en boppedat in foarstel dien ta it gearstallen fan in **fol-sleine list mei Frysktalige plaknammen** yn

it gebiet, dat hjoed-de-dei ek noch altyd as (West-, Westerlauwersk en East-) Fryslân bekend stiet. Dêrby wurdt Grinslân ta Fryslân rekkene. It giet om it gebiet dat oant yn de santsjinde ieu op kaarten geregeld as Friesland oanjûn stie en sels op guon hjoeddeistige atlanten ek noch.¹⁰ Yn dat hiele gebiet is ienris Frysk praten en fierwei it meastepart fan de geografyske nammen leit dêr tsjûgenis fan ôf: de plaknammen binne gewoan Frysk. It giet om in gebiet dat op de bygeande kaart mei in ljochtreade kleur oanjûn is. Binnen it Nederlânske part fan it gebiet binne ek de rânen fan Drinte en Oerisel en de Noordoostpolder (*Suderleech*) meinommen. Wat de Drintske kriten *Noard-erffild*, *Tinarel* (Tynaarlo) en de *Feankoloanjes* oanbelanget, dy hearre hiel dúdlik taalkundich en histoarysk ta de Grinslanner ynfloedssfeer. Fan praktysk alle plakken yn *Stienwikerlân* besteane al gongbere Fryske eksonimen en de plaknammen yn it Suderleech binne allegearre ûntliend oan yn de Sudersee ûndergiene plakken dy’t yn de Midsieuwen ek Frysktalich wienen. It yn Sleeswyk-Holstein lizzende Noard-Fryslân wurdt yn dizze skôging net meinommen. Dat is omdat der al in hiele moaie Frysk-Dútske kaart fan it gebiet mei de eigen nammen bestiet.¹¹ Dy kaart is aktualisearre en bewurke ta in Frysk-Deensk-Dútske nammekaart en yn 2012 publisearre.¹² De Noard-Fryske nammen kinne op Westerlauwersk Fryske kaartpublikaasjes gewoan beskôge wurde as Frysk en oernommen wurde.¹³ Allyksa is it mei de nammen yn it *Sealterlân*, dy’t sammele binne troch Kramer¹⁴.

Krekt it opstellen fan in list fan Frysktalige toponimen yn dat gebiet kin út taal-ideologysk eachpunt wei oantreklik wêze, om sadwaande by te dragen ta it ynsjoch dat it Frysk in *folksleine* taal is. It is dus in foarm fan taalpolityk. It sjen fan al dy doarpsnammen op in kaart fan bygelyks Noard-Hollân of East-Fryslân, skreaun neffens it Westerlauwersk Frysk, hat boppedat it effekt, dat sokke fan âlds Fryske kriten fannijs foar ús wer wat eigens krije. East-Fryslân wurdt dêr bygelyks minder Dútsk en mear Frysk fan. Dat is ek gunstich foar it Frysk-

¹⁰Lykas op kaart 72-73 ‘Europa natuurlkundig’ yn de *Wereld Bosatlas*. Wolters Noordhoff. Grins 2004.

¹¹Hollander en Jörgensen 1970.

¹²Arfsten (bewurking): *Nordfriesland Karte. Nordfriislon – Nordfrisland – Nordfriesland*. Bräist 2012.

¹³Hjir moat ek noch rekken holden wurde mei de publikaasje út 1925 fan J. Schmidt-Petersen.

¹⁴Kramer, 1994.

⁶Van Berkel en Samplonius 2006, 257.

⁷Van Berkel en Samplonius 2006, 340.

⁸Remmers 2004, 198.

⁹Remmers 2004, 105.

histoarysk en it aktueel kultuer-histoarysk witten.

Guon soenen tinke kinne, dat mei dit útstel rûnom Frysktalige plak- en wetternammen ynfierd wurde moatte. Dat is net de bedoeling. Nimmen kin foar grutte, ienris wol, mar no net mear Frysktalige kriterien Frysktalige nammen neffens ús stavering oplizze. Doel is nammentlik net in politike feroaring yn de âlde Fryske gebieten bûten Westerlauwersk Fryslân, mar in mentale feroaring yn Fryslân sels. It hat doel om yn dat ferbân in ferliking mei it lân Wales te meitsjen. Yn 1987 is der in Welsktalige wrâldatlas útkommen, dêr't alle plaknammen binnen de grinzen fan Wales yn it Welsk oanjûn binne¹⁵. Mar it Welske taalgebiet is folle lytser as it lân Wales. It hat der in soad fan wei dat al dy Welske nammen yn gebieten dy't al hiel wat generaasjes lang Ingelsktalich binne, dochs hanthavene wurde, om dêrmei it idee fan it histoaryske Wales net allinnich yn libben te hâlden, mar ek fuort te sterkjen. Mei it gearstallen fan in folsleine Westerlauwersk-Fryske list fan toponimen yn it gebiet fan it folmidsieuske Fryslân soe soks ek it gefal wêze kinne.

Foar nammen fan lannen en inkelde wichtige stêden besteane ek eksonimen. 'Wie Christchurch in Nieuw-Zeeland verfrist tot Kristtsjerk zal nauwelijks navolging vinden, maar tegen Nij-Seelân zal niemand bezwaar maken', seit Huisman yn syn skôging oer Fryske eksonimen.¹⁶ Der falt ek te tinken oan in lytse list fan Fryske eksonimen foar wichtige Europeeske plakken. Wy kenne allegearre Berlyn en Parys – en ek de Fryske skriuwwizen fan Straatsboarch, Hamboarch en Maagdeboarch. De namme fan de Russyske stêd Санкт-Петербург prient him, fanwegen de i-klank yn de Russyske útspraak (Piterboerg) ek ta in noflikke ferfrysking: *Piterboarch*.¹⁷ Der is ek neat op tsjin om de namme dy't Teake Hoekema altiten brûkte foar de Deenske haadstêd, *Keapenhaven*, yn de list op te nimmen.

Omdat hast alle toponimen yn it âld-Fryske gebiet fan oarsprong Frysk binne en yn in hiel soad gefallen it Fryske karakter dêr noch hiel goed oan te sjen is, soenen net-ferfryske nammen in soarte fan Fremdkörper wurde. Yn Grinslân soenen as foarbylden te neamen wêze: Adorp, Wagenborgen en Woldendorp. Dy nammen lykje yn it oer it generaal noch hiel Frysk oandwaande nammelânskip fan Grinslân op it earste gesicht alhiel net Frysk. By

bestudearring fan de âldere foarmen fan de nammen docht bliken dat it wol deeglik Fryske nammen binne. It Fryske yn dy nammen is folle minder werkenber wurden troch de ynfloed fan in net-Fryske amtlike taal. Dêr moat dan – om ta in gaadlike Fryske oantsjutting te kommen – net sûnder mear in sljochtwei oersetting fan it moderne toponym plakfine, lykas *Iedoarp*, *Weinboargen* en *Wâldendoarp*. Yn guon gefallen soenen wy dan ek oergean moatte ta it foarstellen fan Frysktalige oantsjittings foar toponimen yn Noard-Hollân, Grinslân en East-Fryslân, dy't net yn de literatuer foarkomme of oant no ta net registrearre binne. It 'omsetten' fan fierwei de measte toponimen yn it gruttere gebiet 'Friesland' jout nammers gjin inkeld probleem, omdat it winliken foar fierwei it meastepart gewoan Fryske nammen binne. Mar njonken dy nammen binne der ek noch dy't wat problemen jouwe, lykas bygelyks de al neamde foarbylden fan Lambertschaag en Hohenkirchen. By dy nammen sil ek nei âldere foarmen sjoen wurde moatte, foaral ek omdat wy dêr de orizjinele Fryske foarmen foar ús hawwe. Dêr sit in keunstmjittich elemint yn; wy soenen dan eins in namme ûnder it stof fan inkelde iuwen wer Weihelje wolle om de oarspronklike Fryske glâns werom te bringen, wylst gjin ynwenner fan sa'n plak sa'n oppoetste namme noch ken. Mar dat is mei it brûken (en akseptearjen) fan de no wol rûnom yn Fryslân brûkte eksonimen ek sa. In soad Grinzers sjogge tsjin de namme *Grins* like nuver oan as in ynwenner fan Hohenkirchen dwaan sil, as wy foar ús eigen gebrûk op Fryske kaarten en yn teksten it plak fan no ôf oan *Grôtsjerk* neame.

It is hjir krekt tige wichtich om Huisman noch ienris te sitearjen út syn artikel út 1986. Hy seit: 'Tenslotte nog een essentieel punt. Het is voor de "erkenning" van een exoniem niet van belang, of het al dan niet door schippers werd of wordt gebruikt. Het is een idee uit de Romantiek, dat de taal in het "volk" of de "volksziel" ontstaat. Alle sprekers van een taal, ook journalisten, onderwijzers, geleerden, zelfs de frisiasten onder hen, behoren tot de "spraakmakende gemeente". De enige norm is, of een vertaald of aangepast buitenlands endoniem, eenmaal door iemand gelanceerd, in het Fries navolging vindt. Algemeen gebruik is niet nodig; veel exoniemen staan in concurrentie met het overeenkomende endoniem.'¹⁸

¹⁵Orwig 1987.

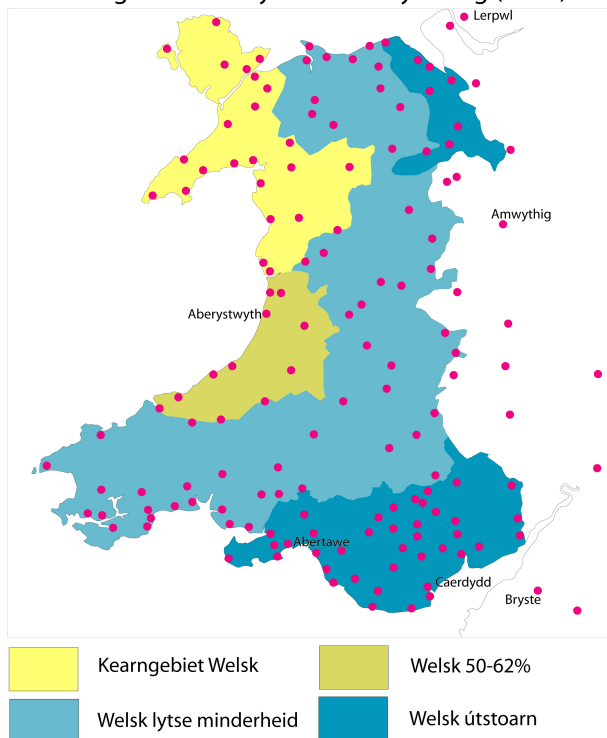
¹⁶Huisman 1986, 35.

¹⁷Huisman 2013, 16.

¹⁸Huisman 1986, 45.

* *Dit is it foarste part (diel I) fan Kerst Huisman syn bydrage ta de Frysktalige kartografy yn Nij Frisia. Yn de kommende nûmers folgje de ôfleverings II en III. Yn dat lêste part komt ek de folsleine literatuerferantwurdig.*

Welsktalige nammen yn Yr Atlas Cymraeg (1987)

Kaartsje boppe: **Welsktalige nammen**. De ornaris yn Ingelsktalige atlassen yn it Ingelsk oantsjuten plaknammen binne yn de yn 1987 ferskynde folslein Welsktalige wrâldatlas *Yr Atlas Cymraeg* yn Wales sels sûnder mear yn de eigen taal werjûn, mar dat is ek it gefal mei in rige Ingelske plaknammen bûten Wales. It falt ek op dat it meastepart fan dy Welsktalige nammen leit yn gebieten dêr't it Welsk in troch in lytse minderheid sprutsen taal is, mar ek yn krite dêr't it Welsk al hiel lang útstoarn is. Dy wize fan it brûken fan ierdrykskundige nammen is in manier om it kultuer-histoarysk witten fuort te sterkjen.

Kaartsje ûnder op de rjochter side: **folsleine ferfrysking**. It gebiet bûten Westerlauwersk Fryslân dat yn oanmerking komt foar in folsleine ferfrysking fan de toponymy. Dat wurdt foarsteld omdat de taalkundige basis fan de toponimen yn dat gebiet folslein Frysktalich is. De measte moderne foarmen fan de plaknammen binne noch altiten Frysk. Yn in minderheid fan de gefallen binne dy Frysktalige foarmen (meastentiids troch net-Frysk amtlik taalgebrûk) ferfoarme. De bedoeling fan dy ferfrysking yn it ramt fan ús Frysk taalgebrûk is net it 'oplizzen' fan Frysktalige nammen oan ynwenners fan Noard-Hollân, Grinslân of East-Fryslân, mar tsjinnet derta om it kultuer-histoarysk witten yn Westerlauwersk Fryslân bewust te meitsjen en fuort te sterkjen.

Kolofon

Wy binne wiis mei jo kopij. Dat kinne bydragen wêze op it mêd fan Fryske striid, Fryske literatuer, Fryske skiednis, Frysk ûnderwiis, fersen en ferhalen. Foar it junynûmer moat dy ynstjoerd wurde foar 1 maaie.

Samplers: foar kopij op papier, drs. Piter Dykstra, Wykwei 4, 8434 PG WASKEMAR; digitale kopij, abma.g@upcmail.nl Fêste meiwurkers: dr. Bertus Jans Postma, drs. Sytze T. Hiemstra, Ed Knotter en Rommert Tjeerdsma. Korreksje: S.T. Hiemstra en E. Knotter. Opmeitsjen en technyske fersoarging: P. Dykstra.

Einredaksje

dr. Gerben Abma (haadsamler)
Plantage Doklaan 13
1018 CM AMSTERDAM.

E-post

abma.g@upcmail.nl

Postadres

Jongfryske Mienskip,
Postbus 719,
8440 AS IT HEARRENFEAN.

Webstek

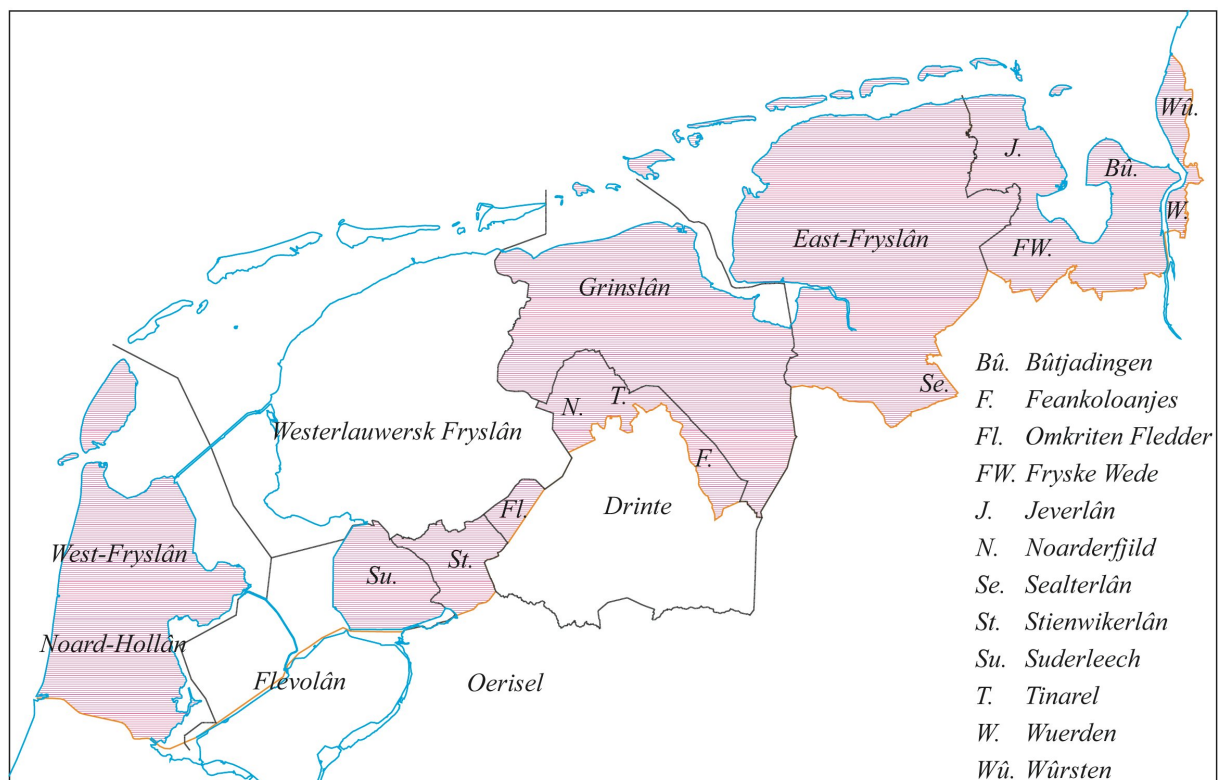
www.jongfryskemienskip.com

E-postadres

jongfryskemienskip@gmail.com

Bankrekken

NL92 INGB 0001 0695 35
op namme fan:
Jongfryske Mienskip, It Hearrenfean

[illegible]

Bêste minsken,

Hûndert jier lyn waard de Jongfryske Mienskip oprjochte. De krekte datum wie 20 novimber 1915. Yn ús jubileumjier wolle wy jerne sjen litte dat de Jongfryske Mienskip noch hieltyd in brûzjende feriening is. Dêrom hawwe wy yn 2015 in lyts ferskaat oan aktiviteiten en fier ús jubileumjier!

Hjirûnder hawwe wy ús jubileumaktiviteiten op in rychje stean. Foar de eveneminten fan 28 maart, 12 juny en 20 novimber sille wy jo noch separate nûging stjoere.

Sneon 28 maart

14.00-17.00 oere

Sirkwy Sympoasium: Fryslân en de wrâld 2.0 *

Yn it Sirkwy Sympoasium komme nijsgjirrige aspekten fan de Fryske literatuer en kultuer oan de oarder. Yn 2015 kin it net oars of wy sjogge tebek op '1915', op wat Kalma losmakke, en ek nei wat de doetiidske ambysjes no foar ús betsjutte, ek mei it each op Kulturele Haadstêd 2018.

Freed 12 juny

20.30-22.00 oere

Jubileumkart

By de jubileumkart wolle wy ús leden útdaagje om sportyf de striid mei elkoar oan te gean. De kartjûn is net allinnich foar jongereinleden ûnder de 30 jier (20% fan ús ledebestân), mar ek foar karters dy't al wat mear ûnderfining hawwe.

Ein septimber

Ekstra tsjokke Nij Frisia

Nij Frisia is de opfolger fan *Frisia* en *Lyts Frisia* en is in wichtich poadium foar de Jongfriezen. Yn dit jubileumjier sil der in ekstra tsjokke Nij Frisia ferskine.

Freed 20 novimber Jubileumfeest

18.00-21.30 oere

Mei ús leden en gasten wolle wy op dizze spesifike dei graach stilstean by 100 jier Jongfryske Mienskip. Dêrom organearje wy dy dei in itentsje en wolle dêrnei in heildronk útbringe op de takomst. In separate nûging foar dit barren folget letter.

* It Sirkwy Sympoasium is in inisjatyf fan: Bersa Tekstwurk, Taalburo Popkema, Try Tekstwerk, Skanomodu en Tresoar, mei stipe fan Bibliotheekservice Fryslân.